

ANTAL TAMÁS – RUSZOLY JÓZSEF*

CSEKEY ISTVÁN

(1889–1963)

I. Életrajz

Mottóul egy 12. századi bizánci történetírónak a magyarságról írt sorait kölcsönözzük Csekey Istvántól: „*A magyarság független, nem szolga nép, emelt fejú, szabadságszerető, a maga ura*” (Konstantinos Manasses). A *Magyarország alkotmánya*¹ című tankönyve élén idézte, a német kiadásában² pedig fordításban. E gondosan megválasztott mottó az embert: a tudós szerzőt és a kort, a második világháború végén a lenni vagy nem lenni, egy új Mohács elé került ország és nép helyzetét jellemzi. Mindenekelőtt a kolozsvári professzor bátorságát, aki három évtizednyi pályafutás után, éppen 1943-ra érezte elérkezettnek az időt, hogy a kézbe jól illő, nem túl terjedelmes tankönyvét hallgatói rendelkezésére bocsássa.

A sovány arcú, szemüveges professzor, aki a napi politikával eddig is csupán annyiban érintkezett, amennyire az általa művelt tudományszakok – a közjog (alkotmányjog), a közigazgatási jog és a politika (alkotmány- és közigazgatás) – feltétlenül megkövetelték, a témaválasztást illetően nem kis bátorságról tett tanúságot. Nem a magyar viszonyokra nézve, hiszen azok a háború kellős közepén a tudományosságban és az egyetemi képzésben – legalábbis a tanári kar oldaláról – még szinte békebeliek voltak. Az országot katonailag és gazdaságilag kizsákmányoló, kényszerű szövetséges Harmadik Birodalom fenyegető közelsége, az 1944. március 19-én bekövetkezett megszállás viszont már nagy veszélyt jelentett az írástudókra is. Csekey István, aki az 1911/12. akadémiai évtől oly kiváló kapcsolatokat ápolt a német tudományossággal, ekkor adta ki az említett, *Die Verfassung Ungarns* című, német nyelvű kötetét.

Egyetemi almanachjaink szerint 1889. február 2-án Szolnokon született; családi gyökerei azonban Baranyához kötődtek. A Pécshez közeli Zengővárkonyban volt nagyapja, idősb Csekey István református lelkész; neki meg ugyanitt tőle öröklött szőlőbirtoka, ahova nyaranta szívesen eljárt.³ Jogi tanulmányait az ország második, Kolozsvárt –

* E tanulmány eredeti szövege először 2003 őszén a Tallinmban rendezett 1. Magyar-Észti Jogtörténeti Napokon hangzott el Ruszoly József professzortól (1940–2017), majd a publikált szövegváltozata magyarul a *Jogtörténeti Szemle* 2003/3. számában jelent meg (37–46. pp.). A mostani kiadáshoz Antal Tamás dolgozta át és egészítette ki.

¹ CSEKEY 1943a.

² CSEKEY 1944.

³ RUSZOLY 2001, 38–39. pp.

Erdély kulturális fővárosában – 1872-ben újra megalapított, utóbb Ferenc Józsefről elnevezett egyetemén végezte (1907–1911), majd strasbourgi, heidelbergi és berlini, sőt oxfordi tanulmányúttal is megtoldotta (1911/12). Kiváló tanárai részint még az alapítók – köztük *Kolosváry* Sándor, a magyar magánjog és *Óvári* Kelemen, a jogtörténet professzora –, részint a fiatalabbak: a közjogász *Nagy* Ernő, *Balogh* Artúr, a politika, valamint a modern jogbölcselet tanára, *Somló* Bódog voltak. *Csekey*, aki kolozsvári *Alma Mater*-ében az államtudományi doktorátust 1911-ben, a jogtudományit pedig 1913-ban szerezte meg, az 1912/13. akadémiai évtől előbb rendkívüli, majd rendes professzorként tanított a kecskeméti református jogakadémián. Az időközben a Budapesti Tudományegyetemre került mentora, *Nagy* Ernő révén pedig 1919-ben habilitált.⁴

Említett mestere a közjogi pozitívizmus magyarországi úttörője volt, aki az 1907/8. tanévben a magyar trónöröklési jogról írt ki pályatételt, amelyre *Csekey* – a bírálókat szerezte – hallgatóként „irodalmi értékűnek” minősített pályaművet nyújtott be. Ennek nyomán az Országos Levéltárban jelentős fölfedezést téve publikálta első könyvét 1916-ban *A magyar Pragmatica Sanctio írott eredetijéről* címmel,⁵ amely a *Paul Laband* (Strasbourg), *Otto Mayer* (Lipcse) és *Robert Piloty* (Würzburg) szerkesztette *Archiv für öffentliches Recht*-ben még ugyanazon évben németül is megjelent.⁶ Szorosan követte ezt *A magyar trónöröklési jogról* írott monográfiája,⁷ amely akár habilitációs műnek is beillene, ámbar ez Magyarországon akkor nem volt előírva.

Nagy Ernőről s az általa hazánkban megalapozott közjogi pozitívizmusról mindjárt annak halála után, 1921-ben kismonográfia számba menő, máig érvényes, magvas emlékbeszédet tartott, amely csak öt esztendővel később, már a tartui professzorsága idején jelenhetett meg (*Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya*). E helyütt meg sem kísérelhetvén mégoly rövid összefoglalását sem, inkább szép tanítványi sorait idézzük, amelyek ma is példaadók:

„*A jogi szemináriumokról szóló [...] dolgozatában [Jogtudományi Közlöny, 1888.] a jogi oktatás érdekében megindult mozgalom lelkes zászlóvivőjeként mutatkozik. A Francia- és Németországban kevéssel annak előtte bevezetett szemináriumi és praktikumi jogászképzés előnyeit tárja fel. »... senki sem fogja tagadni, – írja – hogy az az intézmény, mely a tanár befolyását a tanulóra közvetlenebbé teszi, mely a tanulót folyton szellemi munkára ösztönzi, a munkában vezeti és a munkát ellenőrzi, kétszeres értékkel bír.« Nagy Ernőnek ezek a kívánalmi annyival is inkább kiemelendők, mert az egyetemi oktatás, főleg a tudósképzés, ma már az egész világon ebben az irányban halad. »Ha a történelem egyes nagyírű tanárokról emlékezik, nem mulasztja el kiemelni azon benső viszonyt, mely közte és tanítványai közt fennállott; nem mulasztja el kiemelni, hogy a tanár nemcsak hirdetője, hanem szoros értelemben vezetője is volt tanítványainak a tudományos munkában.« E szavak senkire sem találnak úgy, mint őreá magára [ti. Nagy Ernőre]. Jelen sorok írója is meghatottan gondol arra az időre, amikor mestere a kolozsvári jogászévektől fog-*

⁴ Szegedi Almanach 1971, 22. p. Szegedi Almanach 1996, 32. p. Vö.: GAZDA 1997, 104. p. KOKOLY 2018, 520–525. pp.

⁵ CSEKEY 1916a.

⁶ CSEKEY 1916b.

⁷ CSEKEY 1917. Vö.: CSEKEY 1918.

va egész a budapesti egyetemen való magántanári képesítéséig nemcsak mint professzor, de mint ember is valósággal atyai jóindulattal támogatta.”⁸

A tanítványból egyhamar mester lett. Amint a néhány évvel idősebb barátot, Buza Lászlót hazavárta és alkalmazta Sárospatak református jogakadémiája, úgy kezdte el Csekey István is az 1912/13-i akadémiai évet a kecskeméti református jogakadémián, ahol a közigazgatási jog, a statisztika és a művelődéstörténet helyettes, majd rendkívüli (1913), végül rendes tanára (1919) lett.⁹ Közben a budapesti egyetemen a magyar közjog magántanára is volt 1921-től.¹⁰

Ezután került a messzi Északra: Dorpat/Tartuba, ahol az egyetemes és észti közigazgatási jog professzoraként 1923. szeptember 26-án tartotta székfoglalóját. Itt Magyar Tudományos Intézetet is alapított, és kiadványsorozatot indított *Bibliotheca Hungarico-Estica Instituti Litterarum Hungarici Dorpatensis* címmel.¹¹ A rendelkezésre álló hiányos forrásokból megítélhetően is nagy lelkesedéssel, munkabírással vetette bele magát – a finnség után nagyságra második – testvérnépünk országának megismerésébe, a róla való ismeretek terjesztésébe. A tanulmányaitól a beszédein át tartalmas publicisztikai írásaiig, mindmind ezt szolgálták a közleményei. Szakterületei mellett az irodalomtörténettel is foglalkozott, feltárva pl. a *Jókai Mór* műveiben föllelhető észti vonatkozásokat. A kint töltött nyolc év bibliográfiája negyvenöt lapra rüg! Az első öt esztendő – nem kifejezetten szakmai jellegű – termését csinos kötetben *Északi írások*ként itthon is kiadta.¹²

Az Észtországból hazatért Csekey István, aki a működését 1921-től Szegeden folytató egykori kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának Politika Tanszékét vette át 1931. augusztus 24-től, a szegedi székfoglalóját október 12-én *A szovjet államszemlélete* címmel tartotta, és az az egyetemen kiadott folyóiratban rögtön meg is jelent. Bár egyértelműen elvetette a szovjet rendszert, amely szerinte „többé már nem is »diktatúra a proletárok által«, hanem »a proletárok fölött«”, negatívumait – a despotizmusba átmenő központosítást, a demokratikus ellenzék hiányát, a szabadságjogok megtagadását, a hatalommegosztás elvetését, a „forradalmi törvényszerűséget” [törvényességet!] – igyekezett szakmai keretbe csomagolni. Még egy kis csalfa reményt is vélt fölfedezni: az öt éves tervben! Az ugyanis szerinte a magángazdaság és a külföld együttműködése nélkül ténylegesen elképzelhetetlen volt.¹³ Az 1938/39. tanévben a jogi karon a dékáni teendőket is ellátta.¹⁴

⁸ CSEKEY 1926a. (Az idézet: 147. p.)

⁹ STIPTA 2019, 229–230. pp. 235. p.

¹⁰ ECKHART 1936, 677. p.

¹¹ CSEKEY 1926b. CSEKEY 1930a. CSEKEY 1933.

¹² CSEKEY 1928a.

¹³ CSEKEY 1931a.

¹⁴ Az ekkor viselt tisztségei s kitüntetései: a Jog- és Államtudományi Kar Egyesített Szemináriumi Könyvtárának vezetője; az Egyetem Barátai Egyesületének főtitkára; a *Finnugor Kulturális Bizottság Magyar Osztályának* elnöke; a *Magyar Vöröskereszt* Egylet főmegbízott-helyettese és Szeged Városi Választmányának főtitkára; az *Észti Irodalmi Társaság* tiszteleti tagja; a Magyar Jogászegylet igazgatóválasztmányának tagja; a szegedi *Dugonics Társaság* igazgatósági tagja; a *La Fontaine Irodalmi Társaság* alapító és r. tagja; a *Magyar Statisztikai Társaság*, az *Észti Tudós Társaság*, a brüsszeli *Institut International des Sciences Administratives*, a hágai *Association Internationale pour l'Etude du Droit des Minorités*, a *Magyar Mickiewicz-Társaság*, a kecskeméti *Katona József-Társaság*, a *Nagykőrösi Arany János Irodalmi Társaság* és a szolnoki *Verseghy Ferenc Irodalmi Kör* választott r. tagja; Szeged szab. kir. város törvényhatósági bizottságának választott tagja; Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tiszteletbeli főjegyzője. A Magyar Erdemrend

Az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntés értelmében az „országgyarapítások” sorában visszatértek az 1920-ban Romániához csatolt kelet-magyarországi részek (történetileg a Partium) és Erdély északi fele. A Ferenc József Tudományegyetem – törvény alapján – heteken belül hazatért Kolozsvárra. Valójában jórészt inkább Szegeden maradt új alapítású intézményként (Horthy Miklós Tudományegyetem), ám a Jog- és Államtudományi Kar valóban hazaköltözött Erdélybe, ahol 1944 őszéig működött. Csekey István itt végre a tudományága szerinti tanszéket, a Magyar Közjogi Tanszéket nyerte el. Sokat vállalt, ő állította helyre pl. a szeminárium (kari) könyvtárat. A kar mintegy bemutatkozásként tette közzé négy professzora tollából a magyar szokásjog nagy összefoglalása, a *Tripartitum* (1514) szerzője halálának 400. évfordulóján Werbőczy Istvánról szóló kötetét. Ebben ő *Werbőczy és a magyar alkotmányjog* címmel írt, és közzétette *A Tripartitum bibliográfiáját* is.¹⁵

A kolozsvári egyetemet 1944. október elején evakuálták. Csak néhányan maradtak vissza; a jogi karról Buza László. Neki is köszönhető, hogy Kolozsvárt a magyar egyetem és a magyar nyelvű jogi oktatás még egy ideig folytonos maradt. Tudunk róla, hogy Budapest elfoglalása után, 1945 februárjában és márciusában még többen visszatértek, sőt „vendégprofesszorként” 1947–48-ig a bukaresti kormány alapította magyar tannyelvű Bolyai Tudományegyetemen tanítottak is. (Ezt 1959-ben Babeş-Bolyai Tudományegyetem néven egyesítették a kolozsvári román egyetemmel.)

Csekey Istvánt 1945. december 13-án kinevezték ugyan a Szegedi Tudományegyetem újonnan alapított Jog- és Államtudományi Karának Alkotmányjogi Tanszékére,¹⁶ ő azonban szabadságolását kérte, majd pedig a Pécsi Tudományegyetemen folytatta tevékenységét, ahova 1946. november 3-án nyert kinevezést, 1947–49-ben ott dékán is volt, mígnem 1951. október 8-án nyugdíjazták. A tanszéki utódai megbecsüléssel emlékeztek és emlékeznek rá.¹⁷

Pécsett hunyt el 1963. augusztus 17-én.

II. Tudományos munkásság

A fiatal Csekey által alkotott művekből a magyar közjogi pozitívizmus szelleme árad. Közvélekedés szerint a korábbi historikus szemléletű – az „*Extra Hungariam non est vita*” elvén nyugvó – magyar közjogírással éppen szemben állt a nyugati eredetű, dogmatikus alapú közjogi pozitívizmus. Ez így is volna, ám a tételes közjog gyökereinek jogtörténeti feltárása nem állt ellentétben e jogpozitívizmus követelményeivel. Ellenkezőleg: ez teremtette meg a biztos alapot az akkori jelen problémáinak megoldásához.

középkeresztjének, a Magyar Vöröskereszt érdemkeresztjének, a magyar Haborús Emlékéremnek, a bolgár Polgári Érdemrend csillagos nagy tiszti keresztjének, az észt Fehércsillag-rend csillagos II. osztályának, az észt Saskereszt csillagos II. osztályának és parancsnoki keresztjének, az észt Vöröskereszt Érdemrend csillagos I. osztálya 2. fokozatának, a finn Fehérrózsarend középkeresztjének, a bolgár Haborús Emlékéremnek, az osztrák Haborús Emlékéremnek, a német Haborús Emlékéremnek (becsületrend) és a japán Vöröskereszt Sbiaisho-emlékermének tulajdonosa. Forrás: ALMANACH 1938/39, 21. p.

¹⁵ CSEKEY 1941. CSEKEY 1942. Vö.: ECKHART 1941.

¹⁶ BALOGH 1999, 57. p.

¹⁷ Lásd pl.: ÁDÁM – BIHARI 1980, 139–142. pp. JUSZTINGER 2008.

Csekey maga sem tekintette eredményeit pusztán történetieknek. Tisztázta a törvények írott eredetijeinek jelentőségét, valamint a törvények – általában a jogszabályok – közéletének módját, és az eredményeit utóbb is hasznosította.¹⁸ „Pragmatica Sanctio”-jában és más irodalmi megnyilvánulásaiban a protestáns ősök szenvedélyességével, ám a történetileg megalapozott magyar közjog fegyverét jól forgotva szállt szembe az oszt-rák összbirodalmi nézetekkel. Szilárdan az 1867: XII. tc. alapján állt.¹⁹

A kettős monarchiát azután elvitte a világháború. A közjogászok és politikusok rendre a hagyományos magyar közjog szerint igyekeztek „megmagyarázni” a kialakult helyzetet, így IV. Károly nyilatkozatát trónlemondásnak tekintették, amely egyébként az időközben feloszlott országgyűlés elé valóban nem is kerülhetett, abból pedig, hogy előbb Ausztria (is) köztársaság lett, a *Pragmatica Sanctio* teremtette államközösség *ipso facto* megszűnését következtették. Csekey István, aki a lelkében izing-vérig magyar ember volt, nem kapott az alkalmon. Számára drágább volt annál a magyar történeti alkotmány, semmint elveit és betűit félremagyarázva a forradalom teremtette, rég óhajtott magyar függetlenség oltárán azt fölládozza. A társadalmi-politikai realitás alapján inkább elfogadta magát a polgári forradalom tényét és Károlyi Mihály nézetét, miszerint nálunk már detronizálásra nem volt szükség, csupán a *fait accompli*-nek a ratifikálására.²⁰

Szakmai figyelme immáron a hazai és kinti intézményekre egyaránt kiterjedt. Ez azonban nem jelentett figyelemmegoszlást; témái inkább kiegészítették egymást. Magyarország elnyert teljes függetlenségén érzett örömét a forradalmak és az ellenforradalom hozta, különösen pedig az igazságtalan trianoni békeszerződés okozta (1920) szerencsétlen alkotmányjogi változások árnyékolták be. Észtországnak ugyancsak nehéz viszonyok közepett születő államiságát nagy figyelemmel kísérve, a követendő új megoldásokat a maga tudományos lehetőségeivel igyekezett Európa-szerte népszerűsíteni. Nagy jelentőséget tulajdonított ugyanis annak, hogy nyelvi elszigeteltségünkben is jól ismerjen bennünket a külföld! Ezzel kapcsolatos, a századfordulóig visszatekintő, elvi jellegű, a jövőre pedig programadó cikke, *A magyar alkotmány és a külföld*,²¹ amely az idők változásával is máig ható érvényű. Különös tekintettel arra, hogy a tudomány művelői mellett a hivatalosságnak, a kormányzati szerveknek is mily nagy a felelősségük az időben történő és tárgyilag pontos tájékoztatásban.

A húszas-harmincas évekbeli alkotmányfejlődést illetően e helyütt különösen kiemelésre méltók a Tübingenben kiadott *Jahrbuch des öffentlichen Rechts*-beli „országbeszámolóí”: *Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg* (1926); *Die Verfassungsentwicklung Estland, 1918–1928* (1928); *Die Entwicklung des öffentlichen Rechts in Ungarn seit 1926* (1931); valamint *Die Verfassungsentwicklung Estlands, 1929–1934* (1935).²² Ez utóbbi közlemény – számos más példával együtt – arra vall, hogy 1931-ben történt hazatérte, a szegedi egyetemre való kinevezése után is változatlanul tartotta a tudományos kapcsolatot „második hazájával”, Észtországgal. Az ottani alkotmányfejlődésről írt műveinek számbavétele és értékelése meghaladná a rendelkezésre álló terjedelmet, így csupán példaként említjük meg az észti „államfőről”: államfőről és miniszterelnökről írt tanulmányát

¹⁸ CSEKEY 1926c.

¹⁹ CSEKEY 1915a. CSEKEY 1915b. CSEKEY 1916c. Vö.: Arbeiter-Zeitung [Wien]. 23. Januar 1916.

²⁰ KÁROLYI 1968, 251–253. pp. Vö.: CSEKEY 1926g; CSEKEY 1926h.

²¹ CSEKEY 1931b. Vö.: CSEKEY 1930b.

²² CSEKEY 1926d. CSEKEY 1928b. CSEKEY 1931c. CSEKEY 1935a.

(*Die rechtliche Stellung des estnischen Staatsältesten*),²³ amelyben bemutatta, miként lehetett önálló államfői méltóság nélkül is modern köztársasági alkotmányt és alkotmányosságot létrehozni, ami ebben a formájában 1933-ig működött.

Mi sem természetesebb, mint az, hogy a hazai tudományosságot és a közéletet is igyekezett minderről tájékoztatni. Az *Észt Köztársaság alkotmánya és a Baltikum világpolitikai helyzete* című, a Magyar Tudományos Akadémia általános jellegű folyóiratában 1926-ban közölt művében mindjárt a számunkra is legérzékenyebb pontot, a Trianonban szétvagdalt magyar nemzetnek az utódállamokban kisebbségi sorsba juttatott, elszakított részei, különösen annak szórványban élő csoportjai miatt fontos, az 1925. február 12-i törvénnyel bevezetett észtkulturális autonómiát emelte ki: „*Ha a magyar alkotmány a magyar nemzeti geniusnak legsajátosabb alkotása, bátran elmondhatjuk, hogy a kis rokon Észtország halhatatlan nevet biztosított magának a modern államok történetében, mert első volt, amely a nemzeti kisebbségek culturautonómiáját törvénybe iktatta. Hálával kell ezért nekünk, magyaroknak is tekintenünk Eestire, mert kisebbségi culturautonómia-törvényük a tengerbe vetett kő, amelynek hullámgyűrűi a mi elszakított véreink körében is éreztetni fogják jótékony hatásukat. A nemzeti állam cégére alatt valóssággal nemzetiségi államoknak összetakolt új alakulatok közül egyik sem mert hozzányúlni a kérdéshez. Észtországgé az érdem, amellyel észtkulturalis tradícióihoz híven élére állott az európai nemzeteknek.*”²⁴

Az észtkisebbségi törvény elvi kérdéseiről és nemzetközi visszhangjáról a kisebbségi irodalomban az ugyancsak a *Budapesti Szemlében* megjelent, *A kisebbségi kultúrautonómia Észtországban* című cikkében adott számot.²⁵ Amikor pedig az 1929. március 29-én elfogadott és 1932-ben életbe lépett észtk Bűntető törvénykönyv a nemzetiség bevallását védelemben részesítette, róla a dél-erdélyi Lugoson megjelenő *Magyar Kisebbség* hasábjain írt tájékoztatást (*A nemzetiség bevallási szabadságának büntetőjogi védelme*).²⁶ Mindezen cikkeinek, valamint napilapbéli közleményeinek informatív hatása az akkori Közép-Európában kétségtelen. Lugoson még a román hivatalosság számára kiadott folyóiratban is elhelyezték egy tanulmányát! A példa tehát meg lett volna Közép-Európa államai számára is. „Csak” követőkre nem talált szomszédainknál. Csekey a példaadó rokon nép államának meg is adta a kijáró dicséretet: „*A nemzetiségi kérdés téren tehát Estonia docet, mert a nemzetkisebbségi probléma kulturális téren való államjogi megoldásának első kísérletével az európai közvéleményben olyan hírnévre tett szert, amelyet az észtkfüggetlenség pozitív értékelése, valamint az Észt Köztársaság konszolidációja tekintetében figyelmen kívül hagyni nem lehet.*”²⁷

Az 1937. évi új észtkalkotmányról pedig a következőket írta: „*Miután az észtk nép éppen úgy szereti az individualizmust, mint a magyar, az alkotmány arra törekedett, hogy a személyes szabadságot a szociális szolidaritás irányában fejlessze. Miután az önkormányzat eszméje Észtországban hagyományosan igen ki van építve, az új alkotmánynak fontos*

²³ CSEKEY 1929. Vö.: CSEKEY 1938d.

²⁴ CSEKEY 1926e. (Az idézet: 11. p.)

²⁵ CSEKEY 1928c.

²⁶ CSEKEY 1932a. Vö.: CSEKEY 1927a. CSEKEY 1932b.

²⁷ CSEKEY 1932a, 3. p.

*feladata volt, hogy összhangba hozza a tekintélyes, régi helyi és az újonnan szervezett hivatásrendi önkormányzati intézményeket a szilárd központi hatalommal.*²⁸

Hasonló lelkesedéssel számolt be 1939-ben a szófiai egyetem fennállásának ötvenéves évfordulója alkalmából tett bulgáriai útrajról s az ott tapasztalt gyors fejlődésről. Mint szegedi jogi kari dékán volt tagja a tizennégy fős magyar delegációnak, akiket a bolgár vendéglátók megkülönböztetett figyelemben részesítettek. „*Lassanként a török uralom utolsó balkáni emlékei is eltűnnek. Mi magyarok csak büszkék lehetünk déli fajrokonainkra, akik a világháborúban és annak szomorú következményeiben osztoztak sorsunkban. Bulgária, élén okos és körülrajongott uralkodójával, a föllendülés és a minden vonatkozásban jelentkező erősödés fölfelé vezető útján halad*” – összegezte benyomásait a szegedi *Délmagyarország* hasábjain.²⁹ Ugyanabban az évben, a Baltikumnak a Szovjetunió általi megtámadásával egy időben hívta fel az említett napilap olvasóinak figyelmét Észtország és Finnország Magyarországhoz hasonló történelmi szerepére: „*Most északi testvéreinkre is rászakadt a turáni átok. A bennünket, finnugor fajtájú népeket jellemző sötét bánat. Úgy látszik, nekünk egészen hasonló sorsot juttatott a végzet. A történelem ugyanazt a feladatot rótt a finnekre és észtekre északon, mint a magyarságra Középeurópában. Évszázadokon át védőbástyái voltak az európai germán-román [római] civilizációnak Ázsiával szemben.*”³⁰

Ami a magyar alkotmányfejlődést illeti: a hivatkozott, a külföldet tájékoztató, ám saját gondolatait is tartalmazó közleményein kívül a harmincas évek derekáig viszonylag kevés tanulmányt írt. A megcsonkított ország a két forradalom nyomán és a szorosan vett ellenforradalom idején sajátos helyzetbe került. Ezt az alkotmánytörténész visszatekintve egyszerűbben leírhatja, mint a kortárs közjogász. Az alkotmányosság 1918. október 31-én megszakadt fonalát nem lehetett teljesen összezsomózni. Ebben a győztes nagyhatalmak uralta békekonferencia és a magyar területekre pályázó szomszédos „kis-antant” utóállamok mellett az 1919/20. évben hatalomra vagy a hatalom közelébe jutott új politikai elitnek is része volt. A helyzet megítéléséhez ellentétes – legitimista vagy szabad királyválasztó – irányból közelítő közjogászok között mintegy *communis opinio*vá vált azon nézet, hogy az ország a közjogi provizórium állapotába került.

A magyar közjogászok, még a legitimisták is, végeredményben megbékéltek e rendszerrel és „közjogi provizóriumával.” Amikor viszont az 1930-as évek második felében, éppen a parlamentáris választójog újraszabályozása okán, átfogóbb alkotmányreform előtt állt az ország, szakirodalmi vitákban törekedtek részben ellentétes álláspontjaik érvényre juttatására. 1938 márciusában, miközben a szomszédban, Bécsben az *Anschluss* eseményei folytak, a magyar országházban a választójog demokratizálásáról hoztak törvényt. Igaz, történetileg megkétsve. E reformokat természetesen akkor is a kormánypolitika határozta meg. Ennek lényege: az általánosabb és mindenütt titkos választójog bevezetése a választási rendszer belső tagolásán és kombinálásán kívül a kormányzó jogállásának megerősítését és a Felsőház hatáskörének a kibővítését is igényelte. Ez így is ment törvényekbe.³¹

²⁸ CSEKEY 1938d, 2. p.

²⁹ CSEKEY 1939c.

³⁰ CSEKEY 1939d.

³¹ RUSZOLY 2002a.

A parlamentarizmus válságából Európa-szerte kibontakozó tekintélyelvű (autoritér) – fasiszta vagy fasisztoid³² – rendszerekről alapjában tartózkodó volt az álláspontja. Némi elismeréssel így is illette őket. Velük szembe a példátlan rugalmasságában csak az angollal rokonítható történeti alkotmányunkat állította. Tallinnban, az V. Finnugor Kongresszus Jogi Szakosztályában 1936. június 27-én *Der autoritäre Staat und die ungarische Verfassung* témában tartott, emelkedett hangú előadásának csupán záró gondolatait idézzük: „*Ha a magyar alkotmány kiállotta ezer év tűzpróbáját, annál kevésbé lenne indokolt idegen eszmék kedvéért feláldozni, mert ennek az alkotmánynak a jövőben is nagy nemzetpolitikai szerepének kell lennie. A magyar intézményeknek a jövőben is át kell világítaniok a mesterséges határokon, s a magyar közjogi berendezéseknek vonzóerőt kell gyakorolniok az elszakított magyarságra és idegen ajkú testvéreire. Ezt pedig nem szabad csökkenteni az alkotmányosság és az önkormányzat korlátozásával. A magyarságot ezer esztendő történelmének át éppen az jellemezte, hogy mindig nyugat felé tájékozódott. Ez vezette Európa keletén maradt fajrokonaitól a Duna medencéjébe, ennek köszönhető a keresztény nemzeti királyság megalapítását.*”³³

A hazai alkotmányjogi reformok közül elsősorban a kormányzó intézménye foglalkoztatta. A *Magyar Szemle* – a kormány támogatta magas színvonalú folyóirat – 1937. januári számában jelent meg irányadó tanulmánya: *A kormányzói jogkör kiterjesztése*, amely a téma vitájának közepébe került, s a vita eredményét az egyetemi *Actá*ban foglalta össze (*A kormányzói jogkör reformja*).³⁴ Anélkül, hogy e helyütt a részletekkel foglalkoznánk, álláspontjának lényegét adjuk: ez pedig a kormányzói mint államfői méltóság jogállásának a megerősítése volt. Az elnyúlt és bizonytalan ideig tartó provizórium keretein belül kívánt nagyobb stabilitást, a „köztársasági” jellegű hatásköri korlátozásokkal szemben *quasi* uralkodói (királyi) hatáskört. Hangsúlyozottan a magyar történeti alkotmány keretei között mozgott. Az idős kormányzó utódlásának és helyettesítésének megoldásából legfeljebb csak legitimista (katolikus) szemmel olvasni ki valamiféle „dinasztiaalapítást.” Mindez benne volt a levegőben. A vonatkozó törvényekben tükröződtek is a többnyire egybehangzó közjogászai álláspontok. Csak a katolikus egyházat illető főkegyúri jog maradt ki a református kormányzó hatásköréből továbbra is, de a kormányzói tisztnek fejedelmivé alakítására *Gábor* Gyulától átvett felvetésnek sem lett foganatja.³⁵ Ez idő tájt egyébként sorra jelentek meg magvas tanulmányai, amelyekre itt csupán utalhatunk, így *A kötelező szavazás* (1935) és *A magyar nemzetfogalom* (1938).³⁶

Csekey István szűkebb szakterületén túlmutató kultúrhistorikus érdeklődésére vall, hogy a hazai német születésű nagy zeneszerzőnk, *Liszt* Ferenc magyarságával mily szakavatottan foglalkozott.³⁷ Abban is van valami jelképes, hogy *Vörösmarty* Mihály a nagyvilág népeire is apelláló *Szózatának* húsz fordítását gyűjtötte össze és adta ki előszavával 1940-ben.³⁸

³² VAJDA 1995, 56–66. pp.

³³ CSEKEY 1936a (Az idézet: 87. p.). Vö.: CSEKEY 1936b. CSEKEY 1936c.

³⁴ CSEKEY 1937a. CSEKEY 1937b. Vö. korábról: CSEKEY 1920.

³⁵ Lásd még: CSEKEY 1938a. CSEKEY 1938b.

³⁶ CSEKEY 1935b. CSEKEY 1938c. Lásd még: CSEKEY 1932c. CSEKEY 1939a.

³⁷ CSEKEY 1936d. CSEKEY 1937c. Vö.: CSEKEY 1939b.

³⁸ CSEKEY 1940a.

A munkáiban mindig büszkén hirdette a magyar történelmi alkotmány rugalmas voltát a kartális alkotmányok egyfajta merevségével szemben. Így sikerült az országnak át-hidalnia a forradalmak és az ellenforradalom keletkeztette *vacuum iurist* is, ugyancsak ettől remélte a parlamentáris kormányzat átmentését a tomboló háború éveiben. Történelmi alkotmányunk a polgári korban alapjában véve olyan pozitív törvényeken nyugodott, amelyek az 1847/48. évi utolsó rendi diétán és a későbbi törvényhozásban keletkeztek.³⁹ A *Werböczy* István *Tripartitum*ára visszavezetett Szentkorona-tan volt szinte az egyetlen olyan elem, amely a rendiséggel való kapcsolatot fenntartotta. Ez viszont oly szilárdan tartotta állásait, hogy még a magyar közjogi pozitívizmus atyja, Nagy Ernő is kénytelen-kelletlen volt számolni vele: ha nem is túl hangsúlyosan, és inkább múlt időben.⁴⁰ Sokkal erősebben jelentkezett ez Csekey Istvánnál – kivédendő az esetleg túlhatalomra irányuló királyi törekvést – *A magyar trónöröklési jogában*.⁴¹ És mint az első nemzetgyűlés jogalapját, s vele együtt a Horthy-korszak közjogi provizóriumát „megalapozó” elmélet, nála is mintegy a pozitív közjog felé kerekedett. Fokozott előtérbe helyezéseivel maga is engedményt tett a közjogi pozitívizmus terhére. Hogy mennyiben volt ez indokolt, ma már inkább eszmetörténeli, semmint intézménytörténeli kérdés.⁴²

Magát Magyarország szent koronáját és a hozzá kapcsolódó tant csakis történetiségében fogadhatjuk el.⁴³ A szent korona jogalanyisággal, sőt „misztériummal” való felruházására irányuló mai szellemi, sőt politikai törekvések pedig éppen az egykori történelmi alkotmányunk megújításra érdemes intézményeiről vonják el a figyelmet.⁴⁴ például a valóban ezerszempontú alapintézményünk, az önkormányzaton nyugvó megerendszer áldoztatott fel napjainkban, 1990-ben pedig a módosított alkotmányba mintegy becsempeszték az 1848-i klasszikus parlamentáris kormányzat helyébe az ún. kancellári rendszert is. Pedig annak előzményeit a polgári kori történelmi alkotmányunkból kétszer is kiiktattuk (1848, 1867).

Csekey István kolozsvári működésének betetőzése a fentebb említett – e helyütt már terjedelmi okokból sem elemezhető, bonyolult és bővebb értelmezésre érdemes kérdéseket is fölvető – tankönyve (*Magyarország alkotmánya*, 1943) volt, a német fordításával együtt (1944).

Az 1945–46. évi rohamos változásokat tananyagaiban törekedett követni. Az államforma-változást hozó 1946: I. tc. után írt, *A Magyar Köztársaság alkotmánya*⁴⁵ címet viselő jegyzetében tartalmilag már a történelmi alkotmány megszűntét konstataálta, ámbár annyit még jelzett: forma szerint az alkotmány – kartális alkotmány hiányában – még mindig történelmi jellegű maradt. Két akadémiai évben tanította a szocialista alkotmányt (1949: XX. tv.), s a róla írt jegyzete mellé sokszorosításban a hallgatói kezébe kívánta adni az *Összehasonlító alkotmányjog*át is.⁴⁶

³⁹ Vö.: CSEKEY 1926d, 410. p.

⁴⁰ NAGY 1905.

⁴¹ CSEKEY 1917.

⁴² Vö.: KARDOS 1987.

⁴³ RUSZOLY 2002b, 49–50. pp.

⁴⁴ KOCSIS 1995. KOCSIS 1997.

⁴⁵ CSEKEY 1947.

⁴⁶ CSEKEY 1951.

Ez időkből tovább foglalkoztatta Liszt Ferenc élete. Megjelent két tanulmánya Oroszországban tevékenykedő magyarokról – *Hanulik Jánosról* és *Balugyánszky Mihályról*⁴⁷ –, valamint néhány helyismereti műve, köztük a posthumus *Baranya és Pécs bibliográfiája* (1964).⁴⁸ Azonban nem látott napvilágot a *Schriftum des ungarischen Verfassungsrechtes*, melyet tankönyve német kiadásában ígért, és amelyen a későbbiekben is dolgozott.

Csekey István művei magukért beszélnek. Ma is érdemes felhasználni immáron véglegesen történetivé vált matériájukat. E helyt a munkásságának csak a fő vonulatát mutattuk be, így csupán itt említjük meg pl. a dualizmuskori vármegyék alkotmányos önkormányzatát óvó korai tanulmányát⁴⁹ és a rendeletalkotással kapcsolatos írásait,⁵⁰ valamint a parlamentáris választási bíráskodással kapcsolatos, az első sikereket hozó tanulmányait. Közülük az *Über das System der Prüfung parlamentarischen Wahlen* (1913)⁵¹ címűt emeljük ki.

„Magyar volt és professzor volt.” E szavakkal búcsúzott 1937-ben a túl korán távozott *Balásfalvi Kiss Albert*től, a kecskeméti, majd szegedi római jogásztól.⁵² Életművét áttekintve epigrammatikusan öröla is ez mondható. Egész életében vallotta a magyar népről is, amit finn rokonainkról egyszer ekként fogalmazott meg: „*kis nép, de nagy nemzet.*”⁵³

III. Fontosabb művei

A választási bíráskodás szervezéséhez. (Állam- és közigazgatásjogi tanulmány, tekintettel az Országos Jogászgűlés V. szakosztályának kitűzött kérdésére). Budapest, 1911. Separatum: Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1911/8. 617–634. pp.

Ein Beitrag zur Wahlprüfungsorganisation. Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre. (8)1912/2. 43–48. pp.

Über das System der Prüfung parlamentarischen Wahlen. Eine staats- und verwaltungsrechtliche Studie auf rechtsvergleichenden Grundlagen. Breslau, 1913. (21 p.) Separatum: Zeitschrift für Völkerrecht und Bundesstaatsrecht. Bd. VI. Heft 5/6.

Közigazgatási reform és alkotmánybiztosíték. Budapest, 1914. (23 p.) Separatum: Magyar Társadalomtudományi Szemle. 1914/1. sz.

A pragmática sanctio Erdélyben. Kolozsvár, 1915. (Separatum az Erdélyi Műzeumból.)

A dualizmus és a miniszterelnök újévi beszéde. Magyar Figyelő. 1915. 83–90. pp. [CSEKEY 1915a]

Az 1741: 11. törvénycikk történetéhez és közjogi jelentéséhez. Századok. 1915. szeptember–október. 321–386. pp. [CSEKEY 1915b]

⁴⁷ CSEKEY 1956. CSEKEY 1957.

⁴⁸ CSEKEY 1964. Vö.: CSEKEY 1958.

⁴⁹ CSEKEY 1914.

⁵⁰ CSEKEY 1926f. CSEKEY 1927b. CSEKEY 1932d. CSEKEY 1943b.

⁵¹ CSEKEY 1911. CSEKEY 1912; CSEKEY 1913. CSEKEY 1925. Vö.: RUSZOLY 2015.

⁵² Lásd a jelen tanulmány 3. jegyzetét!

⁵³ CSEKEY 1940b.

- A magyar Pragmatica Sanctio írott eredetijéről.* Kiadatlan oklevélmellékletekkel és az 1723. évi törvénycikkek írott eredetije első és utolsó lapjának hasonmásával. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1916. (88 p.) (Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből, 1. kötet, 7. szám) (Felolvasta 1916. január 10-én.) [CSEKEY 1916a]
- Über das handschriftliche Original der ungarischen Pragmatischen Sanktion.* Tübingen, 1916. (100 p.) Separatum aus dem Archiv des öffentlichen Rechts. [CSEKEY 1916b]
- Der Zentralismus und die Neujahrsrede des Ministerpräsidenten.* Pester Lloyd. 18. Januar 1916. Abendblatt. [CSEKEY 1916c]
- A magyar trónöröklési jog.* Jogtörténelmi és közjogi tanulmány oklevélmellékletekkel. Athenaeum, Budapest, 1917.
- Die Ausdehnung der ungarischen Thronfolgeordnung.* Berlin, 1918. Separatum: Zeitschrift für Politik. Bd. XL.
- A kormányzó és jogköre.* Magyar Jogi Szemle. 1920. 257–265. pp.
- A választási bíráskodás.* Jogállam. 1925/5–6. 206–213. pp.
- Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya.* Franklin Társulat, Budapest, 1926. (Magyar Jogászegyleti Értekezések, Új folyam, XVII. kötet. 89. füzet, 1926. október) 137–236. pp. [CSEKEY 1926a]
- L'Organisation d'Instituts Scientifiques a l'Étranger.* Budapest, 1926. [CSEKEY 1926b]
- Die Verkündigung der Gesetze in Estland.* Tartu (Dorpat)–Budapest, 1926. [CSEKEY 1926c]
- Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg.* Jahrbuch des öffentlichen Rechts [JöR]. Bd. XIV. 409–483. Separatum: Das öffentliche Recht der Gegenwart. Tübingen, 1926. [CSEKEY 1926d]
- Az Észti Köztársaság alkotmánya és a Baltikum világpolitikai helyzete.* Franklin Társulat, Budapest, 1926. (17 p.). Separatum a Budapesti Szemle 1926. évi 584. számából. [CSEKEY 1926e]
- Ausnahmgewalt und Freiheitsrechte in Ungarn, nach dem Kriege.* Ostrecht. 1926. Bd. II. 520–522. pp. [CSEKEY 1926f]
- Das Königreich ohne König.* (...)Reichspost (Wien). 26. Februar 1926. [CSEKEY 1926g]
- A felsőház kérdésének irodalma (Kérészy, Ereký és Zsedényi tanulmányai).* Budapesti Szemle. 1926. évi 592. sz. 467–475. pp. [CSEKEY 1926h]
- Schütz der Nationalitätbekenntnisses.* Pester Lloyd. 14. April 1927. (Abendblatt). [CSEKEY 1927a]
- A rendelet elméleti kérdései.* Magyar Közigazgatás. 1927/4. 2–3. pp. [CSEKEY 1927b]
- Északi írások.* Budapest, 1928. [CSEKEY 1928a]
- Die Verfassungsentwicklung Estlands, 1918–1928.*: Jahrbuch des öffentlichen Rechts [JöR]. Bd. XVI. 168–269. pp. Separatum: Tübingen, 1928. [CSEKEY 1928b]
- A kisebbségi kultúraautómia Észtországbán.* Franklin Társulat, Budapest, 1928. Separatum a Budapesti Szemle CCVIII. kötetéből. [CSEKEY 1928c]
- Die rechtliche Stellung des estnischen Staatsalteten.* Zeitschrift für öffentliches Recht. Bd. IX. 1929. H. I. 104–113. pp.
- Estnisch-ungarische Beziehungen und das Ungarische Wissenschaftliche Institut in Tartu (Dorpat).* Tartu/Dorpat, 1930. [CSEKEY 1930a]
- Lois de Droit Public de l'année 1929 Hongrie.* In: Annuaire de l'Institut International de Droit Public. Paris, 1930. 884–894. pp. [CSEKEY 1930b]

A szovjet államszemlélete. Széphalom. 1931. (5. kötet.) 165–172. pp. (Kivonatos közlés; Separatum Széphalom Könyvtár 25.) [CSEKEY 1931a]

A magyar alkotmány és a külföld. Budapesti Szemle. 1931. évi 638. sz. 73–91. pp. [CSEKEY 1931b]

Die Entwicklung des öffentlichen Rechts in Ungarn seit 1926. In: Jahrbuch des öffentlichen Rechts [JöR]. Bd. 19. 199–311. pp. Separatum: Tübingen, 1931. [CSEKEY 1931c]

A nemzetiség bevallási szabadságának büntetőjogi védelme. Husvéth és Hoffer Könyvnyomdája, Lugos, 1932. (22 p.). [CSEKEY 1932a]

A világ első büntetőtörvénykönyve, mely a nemzetiség bevallásának szabadságát védi. In: Kenéz Béla Emlékkönyv. Szerk.: LAKY DEZSŐ. Budapest, 1932. 40–56. pp. [CSEKEY 1932b]

Valimise kohustus [Wahlpflicht]. Eesti Politsei. 1932. 276. p. [CSEKEY 1932c]

A rendeletalkotási jog új iránya. In: Némethy Károly Emlékkönyv. Szerk.: MÁRTONFFY KÁROLY. Budapest, 1932. 36–54. pp. [CSEKEY 1932d]

Aus den Forschungsarbeiten des Ungarischen Wissenschaftlichen Institut in Tartu (Dorpat). Hrsg. STEPHAN V. CSEKEY. Dorpat, 1933. 9–137. pp.

Die Verfassungsentwicklung Estlands, 1929–1934. Jahrbuch des öffentlichen Rechts [JöR]. Bd. 22. 411–458. pp. Separatum: Tübingen, 1935. [CSEKEY 1935a]

A kötelező szavazás. In: Polner Ödön Emlékkönyv. Dolgozatok Polner Ödön egyetemi ny. r. tanár születésének 70. évfordulójára. Szeged, 1935. (Acta Jur. et Pol. Szeged. Tom. VII. I.) 107–162. pp. [CSEKEY 1935b]

A tekintélyállam és a magyar alkotmány. (Der autoritäre Staat und die ungarische Verfassung). Jog. 1936. június. 76–88. pp. [CSEKEY 1936a]

A M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Barátai Egyesületének Jog és Allamtudományi Szakosztályában tartott előadások 22. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. Szeged, 1936. [CSEKEY 1936b]

A Harmadik Birodalom alkotmánya. Magyar Szemle. 1936. június. 116–127. pp. [CSEKEY 1936c]

„Hírhedett zenésze a világnak”. Egykori versek Liszt Ferencről. Összegyűjtötte, bevezette és magyarázatokkal ellátta CSEKEY ISTVÁN és DIÓSI GÉZA. Szeged, 1936. [CSEKEY 1936d]

A kormányzói jogkör kiterjesztése. Magyar Szemle. 1937. január. 5–16. pp. [CSEKEY 1937a]

A kormányzói jogkör reformja. (Acta Litterarum ac Scienciarum reg. Universitatis Hung. Franciscio Josephinae. Sectio Juridico-politica. Tom. X. Fasc. 5.) Szeged, 1937. (60 p.) [CSEKEY 1937b]

Liszt Ferenc származása és hazafisága. Budapest, 1937. Separatum a Budapesti Szemle 1937. évi 720. számából. [CSEKEY 1937c]

Az alkotmányjogi törvényhozás és irodalom áttekintése Magyarországon az 1937. évben. (Übersicht über die verfassungsrechtliche Gesetzgebung und Literatur in Ungarn im Jahre 1937.) Szeged, 1938. Separatum: Jog. V. évf. 1–2. számából. [CSEKEY 1938a]

Die verfassungsrechtlichen Reformen in Ungarn. Separatum: Zeitschrift für Osteuropäisches Recht. (év nélkül [1937 vagy 1938]) 489–505. pp. [CSEKEY 1938b]

A magyar nemzetfogalom. In: Menyhárt Gáspár Emlékkönyv. Dolgozatok Menyhárt Gáspár egyetemi ny. r. tanár születésének 70. évfordulójára. Szeged, 1938. (Acta Jur. et Pol. Szeged. Tom. XIII.) 105–191. pp. [CSEKEY 1938c]

A húszéves Észtország új alkotmánya. Délmagyarország. 1938. február 24. 1–2. pp. [CSEKEY 1938d]

Faj és nemzet. (Beszámoló a szegedi m. kir. Ferenc József-tudományegyetem 1938–39. tanévi működéséről) Szeged, 1939. (15 p.) [CSEKEY 1939a]

Magyarság és asszimiláció. Magyar Szemle. 1939. január. 16–22. pp. [CSEKEY 1939b]

A szófiai egyetem káprázatos fényel megrendezett jubileumi ünnepeiről nyilatkozik Csekey István dr., a szegedi egyetem professzora. Délmagyarország. 1939. június 4. 11. p. [CSEKEY 1939c]

Üzenet északra. Délmagyarország. 1939. október 21. 1. p. [CSEKEY 1939d]

A Szózat és a Nagyvilág. L'Appel Chant National Hongrois en 20 langues. Cserépfalvi, Budapest, 1940. [CSEKEY 1940a]

Suomi lelke. Délmagyarország. 1940. január 6. 1. p. [CSEKEY 1940b]

Werböczy és a magyar alkotmány. In: Werböczy István, BALÁS P. ELEMÉR, CSEKEY ISTVÁN, SZÁSZY ISTVÁN és BÓNIS GYÖRGY előadásai a Jog- és Államtudományi Kar Werböczy halálának 400 éves évfordulója alkalmából rendezett ünnepélyén, a Tripartitum bibliográfiájával. [...]. (Universitatis Francisco-Josephina Kolozsvár, Acta Juridico-politica 2.) Kolozsvár, 1941. 43–81. pp. (Auszug: Werböczy und das ungarische Verfassungsrecht, 200–205. pp.)

Werböczy quatre fois centenaire. Nouvelle Revue de Hongrie. Avril 1942. Budapest, 1942. 195–205. pp.

Magyarország alkotmánya. Renaissance Könyvkiadó, Budapest, 1943. (260 p.) [CSEKEY 1943a]

Tehet-e közigazgatási intézkedéssel kivételt a miniszter saját rendelete alól? In: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog-, Közgazdaság és Társadalomtudományi Szakosztályának Értekezései I. Kolozsvár, 1943. 3–12. pp. [CSEKEY 1943b]

Die Verfassung Ungarns. Danubia Verlag, Budapest/Leipzig, 1944. (270 p. und Abbildungen)

A Magyar Köztársaság alkotmánya. Kiegészítések Csekey István egyetemi tanár „Magyarország alkotmánya” című kötetéhez alapvizsgálók és szigorlók részére. Előadásai nyomán készült jegyzet. Pécs, 1947. (Lázár Nyomda; sokszorosított gépirat, 59 p.)

Összehasonlító alkotmányjog. Dr. Csekey István egyetemi ny. r. tanár egyetemi előadásainak vezérfonala az 1950–51. tanévben. A Vallás- és Közoktatástügyi Minisztérium V. számú jegyzetsokszorosító irodája, Pécs, 1951.

Hannulik János oroszországi kapcsolatai. Filológiai Közlöny. 1956/4. 460–469. pp.

Balugyánszky Mihály élete és munkássága. Századok. 1957/1–4. 326–350. pp.

Általános tájékoztató bibliográfia. Baranya. Pécs, 1958. 309–322. pp.

Baranya és Pécs bibliográfiája. Könyvek és folyóiratcikkek. (A mutatókat készítette: VARGHA KÁROLY). Pécs Mj. Város Tanácsa V.B. Műv. Osztálya – Pécsi Városi Könyvtár, Pécs, 1964.

IV. Irodalomjegyzék

ÁDÁM ANTAL – BIHARI OTTÓ: *A közjog – alkotmányjog – államjog.* In: CSIZMADIA ANDOR (szerk.): *Fejezetek a pécsi egyetem történetéből.* Pécs, 1980. 134–145. pp.

A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem évkönyve az 1938/39. tanévről. Szeged, 1940. [Almanach 1938/39]

BALOGH ELEMÉR: *Állam- és Jogtudományi Kar, 1921–1998.* In: RÁCZ BÉLA et al. (szerk.): *A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene, 1921–1998.* Szeged, 1999. 36–72. pp.

- ECKHART FERENC: *A jog- és államtudományi kar története, 1667–1935.* (A Királyi Magyar Pázmány Péter–Tudományegyetem története II.) Budapest, 1936.
- ECKHART FERENC: *A szentkorona-eszme története.* Budapest, 1941.
- GAZDA ISTVÁN: *Százhuszonöt éve nyílt meg a Kolozsvári Tudományegyetem.* Emlékkönyv. Piliscsaba, 1997.
- JUSZTINGER JÁNOS: *Csekey István (1889–1963).* In: KAJTÁR ISTVÁN (szerk.): Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia. Szerk.: Pécs, 2008. 23–27. pp.
- KARDOS JÓZSEF: *A szentkorona-tan története, 1919–1944.* Budapest, 1987.
- KÁROLYI MIHÁLY: *Az új Magyarországért.* Szerk.: LITVÁN GYÖRGY. Budapest, 1968.
- KOCSIS ISTVÁN: *A Szent Korona tana, múltja, jelene, jövője.* Budapest, 1995.
- KOCSIS ISTVÁN: *A Szent Korona misztériuma.* Budapest, 1997.
- KOKOLY ZSOLT: *A jogi oktatás története Erdélyben.* In: VERESS EMÖD (szerk.): Erdély jogtörténete. Kolozsvár, 2018. 503–557. pp.
- NAGY ERNŐ: *Magyarország közjoga (Államjog).* Atheneum, Budapest, 1905.
- RUSZOLY JÓZSEF: „Magyar volt és professzor volt”: *Balásfalvi Kiss Albert.* Szeged. A Város folyóirata. 2001. november. 37–40. pp.
- RUSZOLY JÓZSEF: *A törvényhozás intézményi alapjai a Horthy-korszakban.* In: RUSZOLY JÓZSEF: Újabb magyar alkotmánytörténet 1848–1949. Budapest, 2002. 264–294. pp. [RUSZOLY 2002a]
- RUSZOLY JÓZSEF: *Az alkotmányozás történetisége.* In: RUSZOLY JÓZSEF: Mái éró alkotmánytörténelem. Írások és interjúk. Szeged, 2002. 37–50. pp. [RUSZOLY 2002b]
- RUSZOLY JÓZSEF: *A választási bíráskodás története Magyarországon.* Szerk.: ANTAL TAMÁS. (Jogtörténeti Tár 3.) Szeged, 2015.
- STIPTA ISTVÁN: *A Jogakadémia tanári karának tudományos munkássága.* In: A Kecskeméti Református Jogakadémia története, 1875–1949. Szerk.: HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR – TÖRŐ CSABA ATTILA. Budapest, 2019. 203–243. pp.
- Szegedi Egyetemi Almanach, 1921–1970.* Szerk.: LISZTES LÁSZLÓ – ZALLÁR ANDOR. Szeged, 1971. [Szegedi Almanach 1971]
- Szegedi Egyetemi Almanach, 1921–1995.* Szerk.: Szentirmai László – Iványi Szabó Éva, – Ráczné Mojzes Katalin. Szeged, 1996. [Szegedi Almanach 1996]
- VAJDA MIHÁLY: *A fasizmusról* (Politikai-szociológiai tanulmány). Budapest, 1995.